

PREFAȚĂ

N-aveam douăzeci de ani când am citit *Suspendarea pedepsei* pentru întâia dată. Și lectura asta a coincis, mai mult sau mai puțin, cu începutul poveștii care mă leagă de cărțile lui Patrick Modiano. Nu știu care a fost prima dintre ele. *Călătorie de nuntă* poate. *Cartier pierdut*. *Flori de ruină*. *Bulevardele de centură*. Nu mai știu. În schimb îmi amintesc că a fost una dintre acestea. Și tot așa îl văd pe fratele meu cumpărând o carte în format de buzunar de la un chioșc Hachette din gara Juvisy, căci o lăsase la noi pe aceea pe care avea de gând s-o citească pe drum către universitatea pariziană unde studia dreptul. Pe el mi-l amintesc năvălind în camera mea cu pereți de-un galben spălăcit unde trona un afiș miraculos de modianesc, dacă mă gândesc bine, fațada misterioasă, zgâriată de măraciniș și roasă

de iederă, a unei vile pe care ți-o închipuiai franciliană și pe care se-aprindea brusc lumina unei ferestre, portal înalt și grădină abia schițată, siluete-ntrezărite, urme, fâșii din vieți închipuite, o imagine parcă țâșnită chiar din această carte, a cărei geografie este mai puțin cea a Parisului dispărut, atât de specifică autorului, cât cea a suburbiilor îndepărtate, „care nici n-au luat încă ființă“, orașele calme și-nstărite rătăcind undeva la marginea câmpiilor, pe care mi s-a întâmplat să le întrezăresc cu prilejul cutărui ori cutărui examen de pian care mi se solicita în împrejurimile regiunii Essonne. Îmi aduc aminte de el cum mi-a dat cartea spunându-mi: „ia-o, trebuie s-o citești, ar trebui să-ți placă“, și de mine însumi dându-i ascultare și citind-o pe nerăsuflăte, și de încântarea care m-a cuprins. Bineînțeles că totul era acolo, numele străzilor, anuarele, straturile temporale suprapuse, siluetele tulburi, disparițiile, trecutul de nemărturisit, umbra colaboraționismului și a străzii Lauriston, anchetele ca niște rătăcirii, vizitele dubioase, singurătatea, abandonul, tatăl intermitent cu activități

și deplasări îndoielnice, mama actriță mereu între două turnee, absența oricărui pedigree, pudoarea și eleganța, teama și durerea reținute, zonele vagi și găurile negre, în sfârșit, toată această mitologie nespus de prețioasă și unică purtată de misterul unei fraze cu sunet nemaiîntâlnit, melancolic și ușor, totuși atât de simplu, fără caracteristici aparente, fără efect imediat, fără semne exterioare de bogăție. Zilele următoare m-am dus la bibliotecă și-am devorat tot ce aveau de acest autor. Iar apoi cărțile de la magazinele cu preț redus din cartierul Saint-Michel și banii pe care-i economiseam de mai multe luni sărind peste mesele de prânz mi-au îngăduit să completez și astfel să ajung la zi: nu-mi rămânea decât să pândesc și următoarele apariții, quasi-anuale, întâlniri pe care nu le-am ratat niciodată, care nu m-au dezamăgit niciodată, ci, din contră, m-au încântat într-atât că-mi pare că fiecare nouă carte îmi sporea nerăbdarea cu care o așteptam pe următoarea, arzând să dau la o parte acest vâl pe care crezi că-l ridici cu fiecare nou volum, care finalmente va dezveli

alte văluri, pe care te vei grăbi să le ridici la rândul lor, fără să știi prea bine dacă în cele din urmă lucrurile se lămuresc ori nu încetează să-și adâncească misterul... Îmi amintesc de acele luni de lecturi prelungite ca de-o perioadă minunată, vrăjită cumva. Erau primele mele luni la Paris, îmi făceam studiile nu departe de Bois de Boulogne, colindam librăriile și cinematografele de artă și experimentale din cartierele Latin și Saint-Germain-des-Prés, întâlnind uneori prieteni pe străzile liniștite ale orașelor de la periferie, mai burgheze decât cele din care proveneam, și unde mă duceau în fiecare week-end vagoanele RER. Evoluam într-unul din aceste romane, colindam în decorurile lor, eram unul dintre personajele lor, sau măcar unul dintre frații lor, unul dintre descendenți. Totul comunica, se întretăia, propria-mi viață și cărțile care o nuanțau, o recompuneau, o răsuceau într-o confuzie de realitate și ficțiune. Totul se potrivea: locurile, impresia de a duce o viață dublă, lungi plimbări prin fața imobilelor cu ferestrele aprinse, nume citite în holuri de blocuri, totul

într-o lumină deosebită, a unui prezent saturat de trecut și proiectat în viitor, a unei prezențe nesigure și vagi. Geografia mea intimă evolua, permuta, suprapunea teritoriile originare, absolut periferice, mărginașe, cu acelea în care evoluam de atunci încolo, și care retrasau, precizau, reinventau romanele lui Patrick Modiano. Pândeam peste tot silueta lui înaltă, eu care acordam atâta atenție cărților și mult mai puțină autorilor, eu care eram atât de puțin interesat de cei ce rămâneau în umbră, sau în cărțile pe care le iubeam, îmi închipuiam că-l văd apărând peste tot, în apropiere de Luxembourg, pe bulevardul Victor Hugo, de-a lungul iazurilor din Bois de Boulogne, dar asta nu s-a întâmplat niciodată, sau doar abia acum câteva zile, în timp ce începeam să scriu aceste rânduri, întâlnindu-l prin preajma raioanelor unei librării de cărți ieftine, în același timp clar și îndepărtat, îmbrăcat într-un lung impermeabil bej, ca un semn anume, așa cum faci cu ochiul, o stranie coincidență, „bizară“ s-ar putea spune, pe drept cuvânt. Bineînțeles că nu l-am abordat, n-am îndrăznit. Dar faptul

că asta ar fi putut fi doar o iluzie spune destule despre importanța pe care a căpătat-o în ochii mei și despre admirația pe care i-o port și care-l înalță la rangul de mit personal. De altfel, prin prisma îndepărtării, îmi dau seama cât din amintirile reale ale acelor primi ani la Paris s-a substituit parțial romanelor pe care le devoram pe atunci, și cum aceste două „povestiri“, una dispărută, dar aparținându-mi la propriu, cealaltă înfășurată în pagini al căror autor nu sunt și care în realitate nu spun nimic despre mine, au devenit de-atunci încoace imposibil de deosebit. Iată puterea operelor care te răscolesc în profunzime. Ele se atașează de textura propriei tale vieți până când devin inseparabile. Și recitind zilele aceastea *Suspendarea pedepsei*, îmi apare clar cât de mult a forjat peisajul meu mental, și în consecință decorurile, conținutul, textura textelor mele, chiar dacă asta nu-i evident decât pentru mine, chiar dacă urmele aparente ale acestei influențe sunt aproape invizibile, sau atât de subterane că nu pot fi citite de priviri exterioare. Și totuși ea rămâne fundamentală

și plasează, alături de Annie Ernaux, Raymond Carver sau Henri Calet, pentru alte motive și sub alte manifestări, cărțile lui Patrick Modiano la un etaj special printre operele care mă interesează: acela unde se-nghesuie autorii care m-au bulversat definitiv, transformat, modificat, ca individ și ca autor deopotrivă.

Recitind, aşadar, romanul *Suspendarea pedepsei* douăzeci de ani după ce l-am descoperit, și asta când, preocupat să recuperez o întârziere imposibil de recuperat (față de cine? față de ce? Pentru a contrazice ce senzație de impostură? Ce impresie de ilegitimitate?) nu-mi aloc niciodată timp ca să recitesc cărțile și autorii care m-au întemeiat, asta când memoria mea este atât de scurtă și atât de ciuruită că-mi pare că veșnic șterge tot ce a fost mai înainte, că înaintez rămânând obsedat de ceea ce se pierde-n acest fel, această permanentă gaură neagră lărgindu-se fără-ncetare, recitindu-l, deci, mă uimește cum cartea asta a putut lăsa urme, concomitent precise și nesigure, așa cum se cuvine atunci când îl evoci pe Patrick Modiano: casa în care

Patrick și fratele său sunt abandonați de către părinții care le sunt atât de puțin părinți, fațada năpădită de iederă și străzile înconjurătoare, femeile care se perindă neîncetat pe-acolo, banda de școlari, castelul părăsit al marchizului de Caussade, circul și accidentul de trapez, o mașină americană, o haină de cow-boy, numele unui local de noapte, aparițiile fugitive ale tatălui, garajele pariziene, tovărășia adulților a căror viață îți scapă, ocupațiile lor pe care doar le bănuiești după câteva indicii, piese dispartate, semne parțiale și adesea indescifrabile. Și pe deasupra această senzație de abandon, înfricoșătoare cumva, de angoasă mocnită, și chiar de irealitate, care-i pentru mine sinonimul copilăriei așa cum am resimțit-o, clădită pe nisip, strecurându-se tot timpul printre degete, nesigură, fără contur nici centru, pământ moale pe care calci, înaintezi orbește, nezarind decât fâșii dintr-un amestec de prezență și absență îngemănate, lăsându-te să ieși din adolescență tot atât de nestatornic și imprecis, fără rădăcini și fără identitate, câine ce și-a pierdut zgarda de la gât.

Această impresie pe care Modiano o definește astfel într-o altă carte de-a lui, și care pare a se aplica perfect și romanului *Suspendarea pedepsei*, constituind orizontul și programul cărții: „Evenimentele pe care le voi evoca până la douăzeci și unu de ani, le-am trăit în transparență – acest procedeu care constă în a face să defileze în planul secund peisajele, în timp ce actorii rămân imobili pe platoul unui studio. Aș vrea să traduc această impresie pe care mulți alții înaintea mea au resimțit-o: totul defila în transparență și eu încă nu puteam să-mi trăiesc viața mea.“

De altfel în lumina cărților care au urmat, în mod special a celei care ne invită să le clarificăm, *Un pedigree*, *Suspendarea pedepsei* capătă, în ansamblul operei lui Patrick Modiano, o tentă foarte specială, o nuanță unică. Întâi de toate pentru că este vorba de unul dintre rarele texte care se prezintă ca direct autobiografic, sau care ne oferă cu franchețe această iluzie, Modiano părând că se pune în scenă sub propriul său prenume, deformat cu această ocazie într-un emoționant, căci

neobișnuit de intim, familiar, „Patoche“, și desenând încă o dată, cu acel amestec de precizie și de îndoială propriu amintirii, un episod din copilăria care de-acum înainte și-o știe a fi a sa, azvârlit dintr-un internat în casa unor prieteni cu trecut tulbure, care-și petrec timpul în mod misterios, așteptând o mamă actriță și-un tată cu ocupații tot atât de îndoielnice ca trecutul și relațiile sale, toate legate într-un mod sau altul de marea învălmășeală a Ocupației, să dea un semn de viață și să-i recupereze preț de câteva zile, săptămâni sau luni, înainte de a-i încredința altor locuri și altor oameni.

De fapt nici n-are importanță dacă toate acestea sunt veridice sau nu, ceea ce emoționează aici este cu siguranță efectul de lumină, acela de poveste dezarmantă, vizibilă pe loc, la cea dintâi privire, și care te impresionează. Și, în același timp, această vână autobiografică aparentă rămâne țesută de-o atât de mare tulburare, de atâtea incertitudini și întrebări. Parcă adâncind misterul pe care are aerul că-l spulberă. De parcă, aflat în propria sa căutare, Modiano ne-ar arăta cu probe

că absența transpunerii ficționale, sau aparența ei, fidelitatea, reală sau mimată, față de veridicitate nu garantează nimic, niciun adevăr indiscernabil, nicio spulberare a îndoielilor sau a ambiguității.

Și pentru că se petrec la nivelul copilăriei, cu percepțiile și descumpănirea care sunt intim legate de ea, ne pare că însuși Modiano ne dictează aceste amintiri. Crâmpeie: firește, cele ale unei memorii sfâșiate, incomplete, cât și cele ale copilăriei petrecute printre adulți, cei zăriți prin uși întredeschise, distanța etajelor unde se află camerele noastre, abia îngăduindu-ne să percepem lucrurile ca pe niște ecouri surde, țâșniri deformate, discuții înăbușite și clinchet de tacâmuri, zgomot de motoare îndepărtându-se mereu. Frânturi dintr-o lume adultă căreia nu-i înțelegi decât superficial mizele și secretele, parcă așezat în fața unui televizor cu sonorul oprit în mijlocul filmului, neputând să te încrezi decât în gesturi pe care urmează să le interpretezi, fără să știi contextul, dedesubturile, ignorând până și identitatea precisă a protagoniștilor.

În acest vast joc de domino, de văluri la care ne invită opera lui Modiano, nu încetez încă de la apariția lui să mă cramponez de lectura romanului *Un pedigree*, înlocuind autorul chiar în propria sa anchetă, dublând-o cu a mea. O anchetă asupra anchetei, într-un sens. Pe care cred că fiecare cititor o duce în secret, pe firul cărților și-al anilor. Perioada evocată în *Suspendarea pedepsei* nu ocupă aici decât în jur de o pagină. „Între Jouy-en-Josas și Paris, mister al acestei suburbii care încă n-apucase să fie una adevărată. Castelul în ruină și, în fața lui, tăpșanul cu iarbă înaltă unde ne înălțam zmeul. Pădurea din Metz. Și roata cea mare a morii de apă din Marly care se-nvârtea cu zgomot și prospețime de cascadă.” „Neîncetatul du-te-vino al unor femei stranii (...) printre care Zina Rachevsky, Suzanne Baulé, zisă Frede, directoare la Carroll's, un local de noapte pe strada Ponthieu și o anume Rose-Marie Krawell, proprietara unui hotel pe strada Vieux-Colombier, și care conducea o mașină americană. Toate aceste femei purtau haine și pantofi bărbătești, și Frede, o

cravată (...). Într-o seară, (...) tatăl meu (...) mă întreabă ce aş vrea să fac în viață. Nu știu ce să-i răspund.“ Opera lui Modiano este un fascinant *work in progress* sub cerul liber. Fiecare carte are o dublă semnificație. Invitându-ne s-o judecăm în deplina sa autonomie de operă terminată, rotunjită asupra ei însăși, și în același timp ca nouă piesă a unui puzzle unde nimic nu se potrivește niciodată până la capăt, anumite părți rămânând până la capăt „goale“, pe când altele sfârșesc prin a lua contururi de-o precizie tot mai rafinată. Desigur, așa se petrec lucrurile și cu tatăl său, marea problemă a operei modianești, căruia îi afli aici prezența fugitivă, precum și ecourile indirecte, pe parcursul evocării „străzii Lauriston“. Rudy, fratele său, dimpotrivă, pare, prin prisma întregii opere, un centru absent, o tăcere asurzitoare. Totuși, la pagina la 44 din *Un pedigree*, se poate citi limpede, lucru asupra căruia Modiano nu mai revine pe tot parcursul cărții: „În februarie 1957 mi-am pierdut fratele. (...) Lăsând la o parte pe fratele meu Rudy și moartea lui, cred că nimic

din tot ce voi relata aici nu mă privește în profunzime.“ Ceea ce neliniștește cu atât mai mult în *Suspendarea pedepsei*, ceea ce îți strânge inima citind aceste rânduri, este chiar această evocare, fugitivă și totodată omniprezentă, pudică, delicat evazivă, imprecisă și fără comentarii, discretă, dar atât de rară că devine absolut izbitoare, a fratelui mai mic al lui „Patoche“. În această privință, romanul *Suspendarea pedepsei* este bulversant și, departe de a constitui o digresiune minoră la una din operele modianești, pare că însuflețește un motor secret: a grava pe pagină momentele trăite de cei doi frați, aceste memorii ale unui timp de care-ți poți încă aminti pronunțând cuvintele: eu și fratele meu.

Olivier Adam

Pentru Dominique

Rareori există o familie care, dacă poate să-și numere patru generații, să nu-și revendice un titlu uitat, vreun castel sau vreo moșie: o revendicare care nu poate fi susținută în nicio curte de judecată, dar care flatează imaginația și face să treacă mai repede orele moarte din zi.

Dar pretențiile oamenilor asupra propriului trecut sunt încă și mai puțin justificate.

R. L. Stevenson, *Un capitol despre vise*

Era pe vremea în care turneele teatrale nu se organizau numai în Franța, Elveția și Belgia, ci și pe-ntinsul Africii de Nord. Aveam zece ani. Mama plecase să joace o piesă în turneu și eu cu fratele meu locuiam la niște prietene de-ale sale, într-un sat din împrejurimile Parisului.

O casă cu un etaj, cu fațada năpădită de iederă. Una din acele ferestre decroșate, pe care englezii le numesc *bow-window*, prelungea în afară salonul. În spatele casei, o grădină desfășurându-se în terase. Ascuns sub clematite, în capătul primei terase a grădinii se găsea mormântul doctorului Guillotin. Trăise oare în casa aceasta? Aici să-și fi perfecționat mașinăria de retezat capete? În partea de sus a grădinii creșteau doi meri și un păr.

În salon, fiecare plăcuță emailată, prinsă cu câte un lănțișor de argint de gâtul carafelor de lichior, își avea numele ei: Izarra, Sherry, Curaçao. În mijlocul curții prin care se intra în grădină caprifoiul acoperise ghizdul fântânii. Telefonul era așezat pe-un gheridon, lângă una din ferestrele salonului.

Casa era ușor retrasă față de strada Doctor-Dordaine și un grilaj de fier îi proteja fațada. Într-o zi, grilajul a fost vopsit, după ce mai înainte fusese dat cu miniu. Să fi fost miniu acel chit de culoare portocalie care mi s-a întipărit în minte? Strada Doctor-Dordaine avea înfățișarea unei ulițe de țară, mai ales către capătul ei: un așezământ condus de maici, apoi o fermă și, ceva mai departe, castelul. Cum cobori pe stradă, dacă apuci pe trotuarul din dreapta, te afli în fața poștei; tot acolo, pe partea stângă, zărești, după un gard de fier, serele florarului, care avea un fiu coleg de clasă cu mine. Doar puțin mai încolo, pe același trotuar cu poșta, zidul școlii Jeanne-d'Arc, ascuns sub frunzișul platanilor.

În fața casei, o alee ușor în pantă. La dreapta, aleea era mărginită de templul protestant și de un crâng unde, într-un desiş, găsisem casca unui soldat german; la stânga, de o clădire lungă și albă cu fronton, cu o grădină întinsă și-o salcie plângătoare. Mai jos, învecinându-se cu grădina, hanul „Robin Hood“.

Acolo unde se termină panta, și perpendicular pe ea, e șoseaua. Spre dreapta, piața gării, veșnic pustie, unde-am învățat să mergem pe bicicletă. În celălalt sens, o apuci și mergi pe lângă grădina publică. Pe trotuarul din stânga, o clădire cu o galerie de beton unde se-nșiră chioșcul de ziare, cinematograful și farmacia. Băiatul farmacistului era unul dintre colegii mei de clasă și, într-o noapte, tatăl său s-a spânzurat cu o frânghie al cărei cap îl legase cumva de terasa galeriei. Se pare că oamenii se spânzură în timpul verii. În alte anotimpuri preferă să-și ia viața înecându-se în râuri. Chiar așa îi spusese primarul satului vânzătorului de ziare.

Mai încolo te întâmpina un teren viran unde se ținea târg în fiecare vineri. Uneori,

tot aici se înălța cupola vreunui circ ambulant și barăcile vreunui bâlci.

Ajungeai în fața primăriei și a trecerii de cale ferată. După ce-o lăsai în urmă pe aceasta, mergeai de-a lungul uliței celei mari a satului care urca până când ajungea în piața bisericii și la monumentul eroilor. În această biserică, odată, la o liturghie de Crăciun, eu și cu fratele meu am fost primiți printre copiii de cor.

În casa în care ne adăpostisem nu locuiau decât femei.

Micuța Hélène era o brunetă de vreo patruzeci de ani, cu o frunte mare și pomeți proeminenți. Era scundă de statură, ceea ce ne făcea s-o simțim cumva mai aproape. Șchiopăta puțin căci avusese un accident de muncă. Fusesse călăreață, apoi acrobată, și asta o făcea să aibă un oarecare prestigiu în ochii noștri. Circul – pe care eu și fratele meu îl descoperisem într-o după-amiază la Médrano – era o lume din care râvneam să facem parte. Ne spusese că nu-și mai făcea meseria de multă vreme și ne arăta un album unde erau lipite fotografii cu ea în costum, călărind și făcând numere acrobatice, alături de pagini din programe de music-hall care

îi menționau numele: Hélène Toch. Ade-sea, îi ceream să-mi împrumute albumul ca să-l pot răsfoi în liniște la mine în pat, înainte să adorm.

Ea, Annie și mama lui Annie, Mathilde F., alcătuiau un trio curios. Annie era o blondă cu părul tuns scurt, cu un nas drept, un chip blând și delicat, ochi de culoare deschisă. Dar ceva brutal în comportamentul ei nu se potrivea cu blândețea chipului, poate din cauza celui vechi bluzon din piele maron – un bluzon bărbătesc – pe care-l purta peste pantalonii negri foarte strâmți, în tot timpul zilei. Seara se îmbrăca adesea într-o rochie de-un albastru pal, strânsă pe talie cu un cordon lat și negru, iar eu o preferam așa.

Mama lui Annie nu-i semăna câtuși de puțin. Să fi fost într-adevăr mama ei? Annie o striga Mathilde. Păr cărunt făcut coc. Un chip aspru. Mereu îmbrăcată în culori închise. Mă temeam de ea. Mi se părea bătrână, și totuși nu era: Annie avea douăzeci și șase de ani pe vremea aceea, iar mama ei vreo cincizeci. Îmi amintesc de cameele pe care și le prindea de

corsaj. Vorbea cu un accent din sud, pe care l-am regăsit mai târziu la cei originali din Nîmes. Însă Annie nu avea acest accent ci, ca fratele meu și ca mine, pe cel parizian.

De fiecare dată când Mathilde mi se adresa, o făcea cu expresia „năvlegule fericit“. Într-o dimineață, pe când coboram din odaia mea ca să mă duc să iau micul dejun, mi-a spus ca de obicei:

— Bună dimineața, năvleg fericit!

Eu i-am răspuns:

— Bună dimineața, doamnă!

Încă mai aud și acum, după atâția ani, glasul ei aspru, cu accent din Nîmes:

— Doamnă?... Poți să-mi spui Mathilde, năvlegule fericit...

Micuța Hélène, sub bunăvoința ei copilărească, trebuie că ascundea o femeie oțelită.

Mai târziu am aflat că o cunoscuse pe Annie când aceasta avea nouăsprezece ani. Și avea o asemenea influență asupra lui Annie și a mamei ei, Mathilde F., încât

cele două femei au plecat cu ea, părăsindu-l pe domnul F.

Într-o zi, cu siguranță, ciroul la care muncea micuța Hélène se opri se într-un târg de provincie unde trăiau Annie și mama ei. Annie își găsisse un loc lângă orchestră, și trompetele au vestit intrarea în arenă a micuței Hélène, care călărea un cal negru cu valtrap argintiu. Ori desigur, mi-o închipui acolo sus, la trapez, pregătindu-se pentru un triplu salt mortal.

Și Annie o întâlnește după spectacol în rulota pe care micuța Hélène o împarte cu femeia-șarpe.